

ATATÜRK'TE «ZAFER» DÜŞÜNCE Sİ VE TOPLUMSAL BOYUTLARI*

Prof. Dr. İnal Cem AŞKUN**

«Zafer» sözcüğü; özünde hangi alan olursa olsun, karşı karşıya gelen iki güçten, başarılı olanın elde ettiği sonucu anlatır. Dilimizde, yabancı kaynaklı olmasına karşın; özellikle askerî başarıları, başka deyişle, savaş alanlarında düşmanı yenilgiye uğraticı üstün sonucu simgeler.

Bu genel anlamı yanında, «Zafer»in Cumhuriyet tarihimiz açısından taşıdığı çok değişik bir çağrışımı vardır ki; o da 30 AĞUSTOS 1922'de üstün başarıyla sonuçlanan Başkomutanlık Meydan Savaşıdır. Böyle bir zefeledir ki; son Türk Ulusu, Anadolu toprağında yüzlerce yıllık tarihinden kopmadan, yeniden kendisini dünya ulusları arasında varetme başarısını göstermiştir. Bunu yaparken; ATATÜRK'ün önderliğinde, canını, varını, yoğunu ortaya koyarak, gerçekten bir ölüm-kalım savaşı vermiştir. BAŞKOMUTAN, bu savaşın ikinci Yıldönümünde yaptığı konuşmada, söz konusu durumu yansıtan şu açık değerlendirmeyi yapmıştır:

«... Savaş, hele meydana savaşı, yalnız ve karşı karşıya gelen iki ordunun çarpışması değildir; ulusların çarpışmasıdır. Ulusların

(*) Bu çalışma AFYON'da Üniversitemiz İ.İ.B.F. ve Valilikçe ortaklaşa düzenlenen 28-29 AĞUSTOS 1989 tarihindeki I. ZAFER SEMPOZYUMUNDA bildiri olarak sunulmuştur.

(**) Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi

bütün varlıklarıyla ve teknik alanındaki başarılarıyla, ahlâklarıyla, kültürleriyle, erdemleriyle, kısacası, göze görünür bütün güçleri ve varlıklarıyla, her türlü araçları ve olanakları ile çarpıştığı bir sınav alanıdır. Bu alanda çarpışan ulusların gerçek güçleri ve değerleri ölçülecek demektir. Sonuç yalnız göze görünür güçlerin değil, bütün güçlerin ,hele ahlâktan ve kültürlerden gelen güçlerin üstünlüğünü ortaya koyar. Bu nedendir ki, meydan savaşında yenilen taraf, ulusça ve ülkece, bütün güçlerince ve varlıklarınca yenilmiş, alt edilmiş sayılır. Böyle bir sonucun ne kadar korkunç olabileceğini kestirebilirsiniz. Dağılıp çöküş, yalnız savaş içindeki orduda kalmaz. Asıl o orduyu çıkaran ulus korkunç sonuca uğramış olur. Tarih, başlarındaki taçlılara hırsını yenemeyen politikacılar elinde, birtakım boş ve yersiz isteklere oyuncak olmuş istilâcı orduların, istilâcı ulusların uğradığı bu çeşit korkunç sonuçlarla dopdoludur.

Türk yurdunu ele geçirmek düşüncesini, Türkü tutsak etmek isteğini bir toplumun ülküsü haline getirmek isteyenlerin de hak ettikleri sondan kurtulamamış olduklarını gözlerimizle gördük. Kendilerine bir ulusun talihî emanet edilen adamlar, o ulusun gücünü ve erkini, yalnız ve ancak, yine o ulusun gerçek ve elde edilebilecek çıkarları yolunda kullanmakla yükümlü olduklarını hiçbir gün hatırlarından çıkarmamalıdır. Bu adamlar düşünmelidir ki, bir ülkeyi ele geçirmek, o ülkede oturanlara egemen olmak için hiç de yeterli değildir. Bir ulusun ruhu ele geçirilmedikçe, bir ulusun yüce sistemi gevşeyip kırılmadıkça, o ulusa boyunduruk vurulamaz. Yüzyılların doğurduğu bu ulusal inanışa, güçlü ve sürekli bu ulusal dayanışa hiçbir güç karşı duramaz.

Tutsak olmak istemeyen bir ulusu, söz hakkı ve davranma erginliği vermeden hükmü altında bulundurabilecek kimseler artık bu yeryüzünde kalmamıştır. Türk ulusu son savaşlarıyla hele burada kazandığı zaferle açığa vurduğu gücü ve istemiyle, bu belli gerçeği bir kere daha tarihin bağrına çelik kalemle kazanmış bulunuyor.

Afyonkarahisar-Dumlupınar Meydan Savaşı ve onun son parçası olan 30 Ağustos Zaferi, Türk tarihinin en önemli bir dönüm noktasıdır. Ulusal tarihimiz çok büyük, çok parlak zaferlerle doludur, ama Türk Ulusunun burada kazandığı zafer kadar keskin sonuçlu, yalnız bizim tarihimize değil, dünya tarihine yeni bir akım vermekte kesin etkili bir meydan savaşı hatırlamıyorum...».

ATATÜRK'ün Büyük Zafer'in İkinci Yıldönümünde 30 Ağustos 1924'te Dumlupınar'da yaptığı konuşmanın yukarıda aktardığımız bö-

lümlelerinde ilk vurguladığı düşünce ya da görüş **ulusal bağımsızlıktır**. Kendisi meydan savaşlarını sadece iki ordunun değil, iki ulusun kültür, ahlâk, uygarlık gibi tüm değerleriyle karşı karşıya gelip; birbirlerini tarih sahnesinden silme «mücadelesi» biçiminde görmektedir. Böylesi bir savaşta, gerçekten «galip» çıkmak için yenilen ulusun ruhunu ele geçirmesini zorunlu görmektedir. Bu açıdan bakıldığında Türk Ulusu, Büyük Zaferle; hiçbir yabancı gücün «ruhunu ele geçiremeyeceğini» tüm dünyaya göstermiştir.

Dumlupınar konuşmasında ATATÜRK'ün «zafer» düşüncesi kapsamında vurguladığı ikinci önemli nokta **ulusal egemenlik** kavramıdır. Bu noktaya dikkati çekerken, şu görüşleri öne sürmektedir:

«... Bu büyük zaferin türlü nedenleri üstünde en önemlisi, en köklüsü Türk Ulusunun Kayıtsız egemenliğini eline almış olmasıdır. Bu olayın tarihimizde ve bütün dünyada ne büyük ve ne verimli bir devrim olduğunu açıklamayı gerekli bulmuyorum. Ulusumuzun yüzyıllardan beri hanlar, hakanlar, sultanlar ve halifeler elinde, onların istidadı altında ne kadar ezildiğini, onların yersiz isteklerini yerine getirmek yolunda neler çektiğini, ne zararlara uğradığını düşünürsek, ulusumuzun egemenliğini eline almış olmasının bütün büyüklüğü bütün önemi gözlerimizin önünde daha iyi belirmiş olur. Gerçi büyük zaferin ertesi gününe kadar İstanbul'da halife ve sultan adını taşıyan bir kişi ve onun doldurmaya özendiği bir halifelik ve sultanlık yeri vardı. Ama bu zaferden sonra ulus o makamları, o makamı dolduranları sökü� attı.

Ulus egemenliği öyle bir ışıktır ki; onun karşısında zincirler erir, taçlar, tahtlar yanar, yok olur. Ulusların tutsaklığı üzerine oturtulmuş Kurumlar her yerde ergeç yıkılacaktır. Avrupa'nın ortasından ta doğunun öbür ucundaki binlerce yıllık ülkelere bakacak olursak, Osmanlı İmparatorluğunun bu kaderini daha iyi anlarız.

Sarayların içinde Türkten başka koruyuculara dayanarak, düşmanlarla anlaşıp birleşerek Anadolu'ya Türklüğe karşı çıkan o çürümüş gölge adamların Türk yurdundan kovulması, düşmanların denize dökülmesinden daha kurtarıcı bir davranıştır. Türk ulusunun atalardan kalan bu topraklarda tam anlayışla özgür ve egemen olarak yaşaması, ancak o yersiz, gereksiz ve anlamsız olmakla kalmayıp da varlığı gittikçe zararlı ve yıkıcı olan makamların silkinip atılması ile gerçekleşebilirdi. Onlar yüzünden Türk Yurdunun ve Türk ulusunun çektiği çileleri tatmamış bir tek insanımız yoktur. Bu kadar yaşlara

katlanıp yıkımlara uğradıktan sonra, Türk hiç kuşkusuz öğrenmiştir ki, yurdu yeniden yapmak ve orada mutlu ve özgür yaşayabilmek için egemenliği hiç elden bırakmamak ve cumhuriyet bayrağı altında bütün çocuklarını toplu ve dikkatli bulundurmak gerektir. Yüzyıllardan beri inleyip duran ama aldatıcıların, bilgisizlerin, gericilerin çıkardıkları engeller ve yaptıkları gürültüler yüzünden yürek parçalayıcı sesini ulusun kulağına duyuramayan zavallı yurt, bugün diyor ki; **can kulağınızı yanmış, yıkılmış, bağrında en derin acılar duymuş annesinin içten seslenişine artık hergün açık bulundurun ...».**

Zafer düşüncesi içinde ulusal bağımsızlık kavramını, ulusun tüm varlığının yabancı yayılmacılara karşı gücünün kanıtlanması biçiminde gören ATATÜRK; zafer anlayışını bu kez; ulusal egemenlik kavramına doğru yönlendirerek; başarının boyutlarını sadece yabancı düşmanlara değil; o güne kadar imparatorluğu Türklük bilinci dışında yönetme beceriksizliğine; giderek «hainliğine» dönüştüren, iç düşmanlara da genişletmektedir. Kuşkusuz ATATÜRK'ü böyle bir değerlendirmeye götüren tarihsel gerçek; altı yüzyıllık Osmanlı İmparatorluğundan Anadolu Türküne acıdan, üzüntüden, yoksulluktan, başka bir şey kalmamasıdır. Bu imparatorluğa ve onun saraylarına Anadolu insanı canını, kanını, varlığını vermiş; fakat karşılığında en küçük bir göânül borcuna konu olacak bir devlet desteği görmemiştir. Bu imparatorluğun sözümlü ona zaferlerinden herhangi bir pay almadığı gibi, bunlar için mallarından, oğullarından, babalarından yoksun kalmışlar; çilekeş Anadolu Türkünün kanı, asırlarca Belgrad ovasından, Viyana önlerinden, Yemenin, Afrika'nın çöllerine kadar su gibi akıp gitmiştir. ATATÜRK, zafer düşüncesinde bu çilenin sona ermesini de vurgulamaktadır. Kendisi, apaçık gördüğü bu tarihsel gerçeği söz konusu konuşmasının devamında, şu görüşleriyle tamamlamaktadır:

«... Asya'da, Avrupa'da, Afrika'da hüküm sürmek gücünü ve yeteneğini göstermiş olan atalarımızın, bu sesi vaktinde işitmeleri önlenmemiş olsaydı, Türk toplumunun, Türklüğün ülküsünün verimli kaynağı Türk yurdu bizlere böyle yıkık ve bakımsız mı miras kalacaktı!...

Yurt artık bayındırlık istiyor, varlık ve genlik istiyor. Bilgi ve teknik, yüksek uygarlık, özgür düşünce, özgür anlayış istiyor. Şeref, namus, bağımsızlık ve gerçek varlık, yurdun bu isteklerini bütünüyle ve olanca hızıyla yerine getirmek için arsız çalışmamızı istiyor.

Yüzyıllardan beri Türkiye'yi yönetenler, çok şeyler düşünmüşler ama yalnız bir şeyi düşünmemişlerdir: Türkiye'yi. Bu düşüncesizlik

yüzünden, Türk yurdunun, Türk ulusunun uğradığı zararları ancak bir tek davranışla kapatabiliriz: Türkiye’de Türkten başka birşey düşünmemek; ancak bu davranışlardirki, her türlü esenlik ve mutluluk ereklerine ulaşabiliriz...»

İkinci Yıldönümünde Büyük Zaferin anlamını, oldukça geniş açılı bir bakışla ortaya koyan ATATÜRK; bu üstün başarının ulusal bağımsızlık ve egemenlikten sonra, toplumun gelecekte yöneleceği amaç ya da ülkü ile bağlanacağı **uygarlık** düşüncesini şöyle açıklamaktadır.

«... Ulusumuzun ereği, ulusumuzun ülküsü, bugünkü ileri dünya içinde, tam anlamıyla **uygar bir toplum** olmaktadır.

Bilirsiniz ki dünyada bir ulusun varlığı, değeri, özgürlüğü ve bağımsızlığı eskiden yaptığı ve ileride yapacağı **uygar** eserlerle orantılıdır. Uygarca başarılar sağlamak yeteneğinden yoksun uluslar, özgürlüklerini ve bağımsızlıklarını ergeç yitirmek durumundadırlar. İnsanlığın tarihi, baştan başa bu söylediğimi ispatlamaktadır. Uygarlık yolunda yürümek ve başarıya ulaşmak, yaşamın ilk koşuludur. Bu yol üzerinde duraklayanlar, durup da ileri değil geriye bakıp imranmek bilgisizliğinde ve dalgınlığında bulunanlar, genel uygarlığın çöşup gelen seli altında bir gün boğulacaktır.

Uygarlık yolunda başarı, yenilikleri kavrayıp uygulamaya, yenileşmeye bağlıdır. Toplumsal yaşayışta; ekonomik davranışta, bilgi ve teknik alanında başarılı olmak için ilerleme ve gelişme yolu budur. Yaşamayı ve geçinmeyi sağlayan hükümlerin zamanla olgunlaşşıp değışmesi, yenileşmesi kaçınılmaz bir gerçektir. Uygarlığın yeni buluşları, olağanüstü teknik başarıları, dünyayı değışmeden değışmeye sürükleyip durduğu bir evrede, yüzyılların eskittiği davranış ve düşünüşlere, geçmişe sağlanıp tapmakla varlığımızı korumak olmaz...»

ATATÜRK'ÜN «ZAFER» DÜŞÜNCESİNİN TOPLUMDAKİ KURUMSAL BOYUTLARI

30 Ağustos Zaferini Türklüğün tarihsel gerçekliği karşısında ele alıp, toplumun bundan sonraki yaşamında **uygarlık ülküsüne** bağlayan ATATÜRK; böylesi yüksek bir amacın topluma yansımalarını, onun temel kurumları açısından, Dumlupınar konuşmasının sonunda şöyle yorumlamaktadır:

«... Uygarlığın ilkesi, ilerlemenin temeli, aile düzenindedir. Bu yaşamda aksaklık, ulusça ekonomik ve siyasal yaşayışta da başarız-

lığın nedenidir. Aileyi kuran kadınla erkeğin, bu işe yararlı hakları ve bilgileri edinmiş olmaları, bu ödevde istekli ve yetenekli olmaları gerekir. Ulusumuz, burada kazanıp kutladığımız Zaferden daha önemli bir ödev peşindedir. O ödevin yerine gelmesi, o zaferin de kazanılması, ulusumuzun ekonomi alanındaki başarılarıyla sağlanmış olacaktır. Bilirsiniz ki, ekonomik bakımdan çelimsiz bir varlık yoksulluktan kurtulamaz. Güçlü bir uygarlığa, gerçek genliğe ve mutluluğa kavuşamaz. Toplumsal ve siyasal yıkımlardan yakasını kurtaramaz. Ülkenin yönetimindeki başarı da ekonomi alanındaki olanaklarla orantılı olur. Hiçbir uygar devlet yoktur ki ordusundan donanmasından önce ekonomisini düşünmüş ve düzeltilmiş olmasın. Yurdun ve bağımsızlığın korunması için varlığı baş koşul olan bütün gereçler ve araçlar ekonomi alanındaki gelişmeler ve olanaklar aracılığı ile oluşur, olgunlaşır...»

Büyük Zafer'in uygarlık ülküsünü Türk Toplumunun yaşayışına, güçlü bir aile düzeni ve ekonomi koşuluyla bağlayan ATATÜRK; zaferin toplumun temel kurumlarının başında gelen **öğretim ve eğitim** açısından taşıdığı anlamı; kendisini kutlamak için 27.10.1922'de Bursa'ya gelen İstanbul öğretmenlerine yaptığı konuşmadan seçtiğimiz görüşlerinde aşağıdaki biçimde ortaya koymaktadır:

«... Ülkemizin en bayındır en alımlı, en güzel yerlerini üç buçuk yıl kirli ayaklarıyla çiğneyen düşmanı yenip atan zaferin sırrı nerededir, bilir misiniz? Orduların yönetiminde çağdaş bilgi kurallarını kılavuz yapmaktadır.

Ulusumuzu yetiştirmek için asıl olan okullarımızın, üniversitemizin kurulmasında siyasal, sosyal yaşamında da, ulusumuzun düşünce eğitiminde de yol göstericimiz bilgi ve teknik olacaktır. Okulla, okulun verdiği bilgi ile Türk ulusu, Türk Sanatı; Türk ekonomisi, Türk şiir ve edebiyatı, bütün ince güzellikleriyle belirip gelişecektir.

... Görülüyor ki en önemli ve verimli ödevlerimiz **öğretim ve eğitim** işleridir. Bu işlerde ne yapıp yapıp başarıya ulaşmamız gerekir. Bir ulusun gerçek kurtuluşu ancak bu yoldadır. Bu zaferin sağlanması için hepimizin tek can, tek düşünce olarak belirli bir program üzerinde çalışmamız gerekir. Bence bu programdan istenen ve beklenen iki şey vardır:

- 1- Toplum yaşayışımızın ihtiyaçlarına uygun düşmesi
- 2- Çağımızın getirdiği ve gerektirdiği gerçeklere uygun düşmesi

Gözlerimizi kapayıp herkesten ayrı ve dünyadan uzak yaşadığımızı düşünemeyiz. Ülkemizi bir sınır içine alıp, dünya ile ilgisiz yaşamayız. İleri ve uygar bir ulus olarak çağdaş uygarlık alanı ortasında yaşayacağız. Bu yaşama da ancak bilgi ile, teknikle olur. Bilgi ve teknik nerede ise oradan alacağız ve ulusun her bir insanının kafasına koyacağız. Bilgi ve teknik için başka bağ, başka koşul yoktur.

Akla uygun hiçbir nedene dayanmayan birtakım geleneklerin, inanışların korunmasında direnip duran ulusların ilerlemesi çok güç olur, belki hiç olmaz. İlerlemek yolunda bağları ve koşulları aşamayan uluslar çağa uygun, akla uygun bir yaşama içinde olamazlar; genel yaşamada görüşü geniş olan ulusların ellerine düşüp onlara tutsak olmaktan kurtulamazlar!...

Bütün bu gerçeklerin ulusça iyice anlaşılması ve içe sindirilebilmesi için herşeyden önce bilgisizliği gidermek gerektir. Bunun için öğretim programızın, eğitim davranışlarımızın temel taşı, bilgisizliği gidermek olmalıdır. Bu bilgisizlik giderilmedikçe yerimizde sayacağız. Yerinde duran birşey ise geriye gidiyor demektir. Bir yandan genel bilgisizliği gidermeye çalışmakla birlikte; öte yandan toplum yaşayışında herkese örnek olacak, verimli ve etkili olacak kimseler yetiştirmek gerekir. Bu da ilk ve orta öğretimin günlük yaşamaya uygun olmasıyla gerçekleşebilir. Toplumlar ancak bu yoldan iş adamlarına, sanat adamlarına kavuşabilirler. Ulusal yeteneklerimizi geliştirecek, duygularımızı yükseltecek üstün insanları yetiştirmeyi de unutmayacağız. Çocuklarımızı bu öğretim aşamalarından geçirerek yetiştireceğiz. *

... Ordularımızın kazandığı zafer, sizin eğitim ordularımızın zaferi için yer açtı, yol hazırladı. Gerçek zaferi siz kazanacak, siz koruyup sürdüreceksiniz, bunu başaracağınızdan kuşukum yok...»

Büyük Zaferin daha ikinci ayı dolmadan, yeni dönmüş bir Başkomutanın, yönettiği ordunun kazandığı zaferi; toplumda birinci derecede **öğretim ve eğitim** işlerinde erişilecek zaferlere yol açıcı nitelikte görmesi; sanırız bugüne kadar,büyük savaşlar kazanmış başkomutanların hiçbirisinin ulaşamadığı bir düşünce düzeyini ortaya koyması bakımından çok ilginçtir.

SONUÇ

30 Ağustos Zaferiyle doğrudan doğruya ilgili olarak; Türk Dil Kurumunun 1968 yılında yayımladığı **BUGÜNÜN DİLİYLE ATATÜRK'ÜN**

SÖYLEVLERİ içindeki Dumlupınar (1924) ve Bursa (1922) konuşmalarından öğrendiğimiz görüşleri dışında, «zafer» kavramına açıklık getiren başka düşüncelerini de çeşitli nedenlerle toplum önünde dile getirmiştir. Örneğin 1935 yılında yaptığı bir konuşmada, o günün diliyle şunları söylemektedir:

«...Her büyük meydan muharebesinden, her büyük zaferin kazanılmasından sonra, yeni bir âlem doğmalıdır. Yoksa başlıbaşına zafer, boşa gitmiş bir gayrettir...»

Yine 1935 yılındaki bir konuşmasında ise şöyle demektedir:

«Hiçbir zafer gaye değildir. Zafer ancak kendisinden daha büyük bir gayeyi elde etmek için belli başlı vasıta. Gaye fikirdir. Zafer bir fikrin istihsal ve hizmet nisbetinde kıymet ifade eder. Bir fikrin istihsaline dayanamayan zafer payidar olamaz. O boş bir gayettir.

...Bugüne kadar kazandığımız muvaffakiyet, bize ancak terakki ve medeniyete doğru bir yol açmıştır. Yoksa terakki ve medeniyete henüz ulaşılmış değildir...»

Öte yandan 1925 yılındaki bir değerlendirmesinde ATATÜRK, şu vurgulamayı yapmaktadır:

— Zafer, «zafer benimdir» diyebilenin; muvaffakiyet, «muvaffak olacağım» diye başlayanın ve «muvaffak oldum» diyebilenindir.

Buraya kadar çok genel çizgileriyle de olsa, ATATÜRK'ün «zafer» kavramına ilişkin görüşlerinde, bu kavramı sadece savaş alanında kazanılan bir başarı düzeyinde görmeyip; onu ulusun evrensel yaşamından, içindeki tek bireyin yaşam başarısına kadar genişlettiğini görmekteyiz.

ATATÜRK, kurulmasında önderlik ettiği Türkiye Cumhuriyetini devleti ve toplumuyla sürekli «zafer» olgusu içinde görmek istemiş ve bu özlemi, tutkusuyla gerçekten Türkün tek ve son ATASI olma ününü kazanmıştır.

Onun güçlü bir ulusal bilinçle tanımladığı «zafer» gerçeği, Türk Toplumunun tüm kurumları ve bireyleri ile dünyanın uygarlık «zaferleri» içinde üstün bir yer tutmasıdır. Başka deyişle üzerinde dirençle durduğu nokta, Türk Ulusunun bir **başarı toplumu** olduğunu tüm dünyaya kanıtlamasıdır. Bunun sağlanmasında toplumun **öğretim ve eğitim** Kurumları ile **ekonomi** kurumuna büyük görevler düştüğü inancın-

dadır. Birey toplumda kendisine üstün bir orun sağlanacak kişiliği, onun öğretim ve eğitim kurumlarından elde ederek, ekonomide kendisine ileri bir gönenci (refahı) sağlayacak sorumlulukları yüklenmelidir. Bunun için özgücüne güvenmeli, kişisel «zaferlerini» elde etmede yaşam savaşına girmede duraksama göstermemelidir. Kuşkusuz böylesi yaşam başarısı gösteren bireylerden oluşan Türk Toplumunu bir yandan devlet yaşamında içe ve dışa **ulusal egemenliğini** ortaya koyarken; öte yandan tüm kurumlarıyla dünyanın ileri toplumları arasında **ulusal bağımsızlığını** koruyacak bir gücü elde etmiş olacaktır.